



## **ADVOKATENS TYSTNADSPLIKT**

Genom beslut den 24 oktober 2011 tillsatte Advokatsamfundets generalsekreterare en arbetsgrupp med uppdrag att utforma ett förslag till vägledning avseende frågor som berör advokatens tystnadsplikt. Styrelsen fastställde vägledningen vid sitt styrelsemöte den 14 juni 2012 och konstaterade att dokumentet skulle uppdateras vid behov.

Med anledning av införandet av lagstiftning som genomför EU:s direktiv om automatiskt utbyte av upplysningar som rör rapporteringspliktiga gränsöverskridande skattearrangemang (det s.k. DAC6-direktivet), har frågor om advokatens tystnadsplikt i förhållande till lagstiftningens krav uppkommit. Dessa frågor behandlas i ett nytt kapitel 9 i denna vägledning.

Stockholm den 11 juni 2020

Mia Edwall Insulander

## INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<b>1. ADVOKATENS TYSTNADSPLIKT.....</b>	<b>4</b>
1.1 ADVOKATENS ROLL .....	4
1.2 ALLMÄNT OM ADVOKATENS TYSTNADSPLIKT .....	4
1.3 DEN STRAFFRÄTTSLIGA REGLERINGS AV ADVOKATENS TYSTNADSPLIKT .....	5
1.4 DEN ETISKA REGLERINGS AV ADVOKATENS TYSTNADSPLIKT M.M.....	7
1.4.1 Reglering.....	7
1.4.2 Möjligheterna till disciplinärt ingripande mot advokat .....	8
1.4.3 Vad omfattas av begreppet advokatverksamhet?.....	9
<b>2. SKYDD MOT STRAFFPROCESSUELLA TVÅNGSMEDEL .....</b>	<b>11</b>
2.1 REGLERING.....	11
2.2 PRAXIS .....	14
2.3 UTREDNINGAR.....	18
2.4 SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER.....	20
<b>3. SKYDD MOT CIVILRÄTTSLIGA BEVISSÄKRINGS- OCH SÄKERHETSÅTGÄRDER. 25</b>	<b>25</b>
3.1 REGLERING.....	25
3.2 PRAXIS .....	26
3.3 SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER.....	26
<b>4. SKATTEREVISION PÅ ADVOKATBYRÅ .....</b>	<b>29</b>
4.1 REGLERING.....	29
4.2 PRAXIS .....	30
4.3 SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER.....	33
<b>5. PENNINGTVÄTT OCH ADVOKATER .....</b>	<b>34</b>
5.1 REGLERING.....	34
5.2 SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER.....	35
<b>6. ADVOKATS UPPLYSNINGSPLIKT ENLIGT UTSÖKNINGSBALKEN .....</b>	<b>37</b>
6.1 REGLERING.....	37
6.2 PRAXIS .....	38
<b>7. UTREDNING I KONKURRENSÄRENDEN.....</b>	<b>38</b>
7.1 REGLERING.....	38
<b>8. HANDEL MED FINANSIELLA INSTRUMENT .....</b>	<b>38</b>
8.1 REGLERING.....	38
<b>9. RAPPORTERINGSPLIKTIGA GRÄNSÖVERSKRIDANDE SKATTEARRANGEMANG (DAC6-DIREKTIVET).....</b>	<b>39</b>

9.1	REGLERING.....	39
9.2	ADVOKATENS TYSTNADSPLIKT I FÖRHÅLLANDE TILL DEN STADGADE RAPPORTERINGSPLIKTEN.	41
9.3	SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER.....	43
	<b>CHECKLISTA .....</b>	<b>46</b>

# **1. Advokatens tystnadsplikt**

## **1.1 Advokatens roll**

En advokat har en särskild ställning och ett särskilt ansvar i ett väl fungerande rättssamhälle.

En förutsättning för att advokater ska kunna verka på sätt som kan förväntas av dem i en rättsstat, är att särskilda krav kan ställas på advokaterna och att advokatycket kan utövas under särskilda villkor.

I alla länder som gör anspråk på att vara rättsstater, finns särskilda regler om advokater och särskilda bestämmelser om villkoren för hur deras verksamhet ska bedrivas. Med främsta syfte att trygga klientens intressen finns en mängd speciella regler, de flesta syftande till att bevara lojaliteten, förtroendet och konfidentialiteten mellan advokaten och klienten, andra till att tillförsäkra enskilda personer tillgång till rättslig rådgivning och rättsligt biträde. Bakom dessa regler kan urskiljas några särskilt viktiga principer av grundläggande art, s.k. kärnvärden. Dessa är oberoende, lojalitet mot klienten, konfidentialitet och undvikande av intressekonflikter.

De plikter som åvilar en advokat framgår av rättegångsbalken (RB), Stadgar för Sveriges advokatsamfund, Vägledande regler om god advokatsed (VRGA) och den europeiska advokatornisationen CCBE:s etiska regler Code of Conduct for European Lawyers, vilka är tillämpliga och bindande för svenska advokater vid gränsöverskridande verksamhet, samt i vissa andra lagar och annan reglering. Det ska också anmärkas att god advokatsed inte är något statiskt begrepp och dess innehåll är inte för alltid givet, utan förändras över tiden genom vägledande uttalanden av styrelsen och genom disciplinnämndens avgöranden.

## **1.2 Allmänt om advokatens tystnadsplikt**

Att människor i förtroende ska kunna vända sig till advokat och då vara garanterade att vad de anförtrot advokaten – skriftligen eller muntligen – inte kommer till utomståendes kännedom, är en grundval i en demokratisk rättsstat.

Skälen är flera. För att rättsutredningar och processer m.m. ska kunna bygga på ett riktigt material måste advokaten erhålla fullständiga uppgifter från klienten. Det kan endast bli fallet om klienten är övertygad om att vad han eller hon anförtrot advokaten inte förs vidare utan klientens medgivande. Också mer allmänt har det ansetts vara av vikt att människor i förtroende ska kunna diskutera sina personliga och ekonomiska angelägenheter med advokater.

Djupare sett grundar sig reglerna om advokatens tystnadsplikt på det behov av skydd för grundläggande mänskliga värden, som tagit sig uttryck i deklARATIONER om mänskliga rättigheter och de därmed förknippade reglerna om skyddet för enskildas integritet.

### **1.3 Den straffrättsliga regleringen av advokatens tystnadsplikt**

Före numera upphävda sekretesslagens (1980:100) ikraftträdande den 1 januari 1981 var brott mot tystnadsplikt av advokat i s.k. enskild tjänst inte straffsanktionerat. För advokater vid de då existerande allmänna advokatbyråerna fanns dock sedan tidigare en på visst sätt straffsanktionerad tystnadsplikt och också i den ovan nämnda sekretesslagen intogs en sådan bestämmelse. Enligt dåvarande 9 kap. 9 § sekretesslagen gällde sekretessen för advokater vid allmänna advokatbyråer i ärende om rättsligt biträde eller rörande förvaltning i konkurs

- 1) för uppgift som det kunde antas att den rättssökande hade förutsatt skulle bli behandlad förtroligt och
- 2) för uppgift i övrigt om någons personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kunde antas att han led skada eller men om uppgiften röjdes.

Brott mot bestämmelsen bestraffades enligt 20 kap. 3 § brottsbalken, som brott mot tystnadsplikt. Det ansågs väsentligt att den föreskrivna sekretessen undantogs meddelarfriheten och en bestämmelse härom togs också in 16 kap. sekretesslagen.

Enligt departementschefen skulle emellertid en otillfredsställande situation uppstå om advokater i enskild tjänst, i motsats till dem vid allmänna advokatbyråer, skulle kunna åberopa meddelarfriheten. För att bota denna brist infördes i 8 kap. 4 § första stycket tredje meningen RB en skyldighet för ”annan advokat” att

förtiga vad han får kännedom om i sin yrkesutövning när god advokatsed kräver detta. I andra meningen i samma bestämmelse intogs en hänvisning till 9 kap. 9 § sekretesslagen beträffande sekretessen för advokater vid de allmänna advokatbyråerna.

Formuleringen av bestämmelsen hämtades från 34 § andra stycket i stadgarna för Advokatsamfundet. Konsekvensen av lagändringen blev att också brott mot tystnadsplikten för advokater i enskild tjänst omfattades av det straffrättsliga ansvaret i 20 kap. 3 § brottsbalken.

I fråga om sekretessens omfattning uttalade departementschefen att den omständigheten att olika bestämmelser reglerade sekretessen för advokater i enskild respektive allmän tjänst inte skulle innebära någon skillnad (se prop. 1979/80:2 Del A s. 395 f.). Genom att en hänvisning till 8 kap. 4 § RB infördes i 16 kap. sekretesslagen möjliggjordes ingripanden enligt tryckfrihetsförordningen också mot advokater i enskild tjänst.

I fråga om tillämpningen uttalades att ingripande i disciplinär ordning fortfarande skulle vara det normala sättet att beivra advokaters brott mot tystnadsplikten och att möjligheten att väcka åtal i praktiken endast borde utnyttjas i de fall där fråga var om att advokat brutit mot tystnadsplikten genom att meddela uppgifter för publicering eller genom att offentliggöra uppgifter i massmedia. För att framhäva att det straffrättsliga ingripandet var av undantagskaraktär föreskrevs att Justitiekanslern, som är ensam åklagare i tryckfrihetsmål, skulle ha exklusiv kompetens som åklagare i mål angående brott mot tystnadsplikt av advokat och att som förutsättning för åtal bör gälla att detta ska vara påkallat från allmän synpunkt.

Bestämmelsen i 9 kap. 9 § sekretesslagen upphävdes, sedan de allmänna advokatbyråerna lagts ned, i de delar som avsåg advokater och den avser numera enbart notarius publicus. I lagstiftningsärendet anmärks att ändringen enbart är redaktionell (prop. 1999/2000:26 s. 45). Bestämmelsen är numera överförd till 40 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen.

Någon grund för att anse att det straffrättsliga ansvaret för advokatens brott mot tystnadsplikten enligt 20 kap. 3 § brottsbalken omfattar åsidosättande av alla de fall då advokaten har en skyldighet att förtiga vad han eller hon har erfarit i sin yrkesutövning finns inte. Advokatens straffrättsliga ansvar för brott mot tystnadsplikten måste i stället anses omfatta de särskilda omständigheter som omfattas av den ursprungliga regleringen i 9 kap. 9 § sekretesslagen. En mer vidsträckt möjlighet finns dock att ingripa disciplinärt mot en advokat som åsidosätter sin tystnadsplikt.

## **1.4 Den etiska regleringen av advokatens tystnadsplikt m.m.**

### **1.4.1 Reglering**

VRGA har kodifierats och finns i skriftlig form sedan 1971. Nuvarande VRGA fastställdes av styrelsen den 29 augusti 2008 och trädde i kraft den 1 januari 2009. I reglerna behandlas bland annat advokatens roll och främsta skyldigheter, allmänna yrkesplikter, regler om avböjande och frånträdande av uppdrag, arvode och redovisning, förhållandet till motpart och domstolar, advokatrörelsens organisation samt advokatens förhållande till Advokatsamfundet.

Den allmänna bestämmelsen om advokatens skyldigheter finns i 8 kap. 4 § RB. Av denna följer att en advokat i sin verksamhet redbart och nitiskt ska utföra de uppdrag som anförtrotts honom och iakttä god advokatsed. Vidare framgår att en advokat är skyldig att förtiga vad han fått kännedom om i sin yrkesutövning när god advokatsed kräver detta. Motsvarande bestämmelse finns även i 34 § Stadgar för Sveriges advokatsamfund. Advokatens roll och främsta skyldigheter beskrivs och förklaras ytterligare i 1. VRGA med kommentar.

Advokatens tystnadsplikt och diskretionsplikt regleras närmare i 2.2 VRGA. Enligt 2.2.1 VRGA har en advokat tystnadsplikt avseende det som anförtrotts advokaten inom ramen för advokatverksamheten, eller som advokaten i samband därmed fått kännedom om. Undantag från tystnadsplikten gäller i vissa särskilt angivna fall. I fråga om tystnadsplikten är det advokatverksamheten som utgör ramen för tystnadsplikten. Verksamheten är dock en vidare ram än uppdraget och

innebär exempelvis att även information som advokaten får från en presumtiv klient, där något uppdrag ännu inte föreligger, kan omfattas av tystnadsplikten.

Enligt 2.2.2 VRGA är en advokat skyldig att iaktta diskretion om sina klienters angelägenheter. Punkten innehåller också att en advokat inte utan skäl får göra sig underrättad om ärenden som förekommer på den byrå där advokaten är verksam, men som advokaten inte själv arbetar med. Det senare ledet avser att förbjuda ”snokande” i ärenden, som advokaten inte själv arbetar med. Bestämmelsen är inte avsedd att träffa de många situationer där det föreligger ett godtagbart skäl för advokaten att i sin professionella verksamhet antingen förmedla uppgifter rörande en klient eller uppgifter i ett ärende till sina byråkolleger eller själv ta reda på sådana uppgifter i ett ärende som advokaten inte själv arbetar med.

Enligt 2.2.3 VRGA är en advokat skyldig att ålägga sin personal samma tystnadsplikt och diskretionsplikt som gäller för advokaten själv.

#### **1.4.2 Möjligheterna till disciplinärt ingripande mot advokat**

Lydelsen av den allmänna bestämmelsen om advokatens skyldigheter i 8 kap. 4 § RB innebär att den lagstadgade skyldigheten för advokat att i allt iaktta god advokatsed enbart avser verksamheten som advokat. Det är i denna verksamhet som advokaten är skyldig att iaktta god advokatsed. Bestämmelsen inkluderar således inte något om hur advokat ska uppträda i angelägenheter som inte ingår i eller har samband med advokatverksamheten.

Enligt 8 kap. 7 § RB ska en advokat som i sin verksamhet uppsåtligen gör orätt eller som annars förfar oredligt uteslutas ur samfundet. Är omständigheterna mildrande får advokaten i stället tilldelas en varning. Av andra stycket i samma bestämmelse framgår att en advokat som annars åsidosätter sina plikter som advokat får meddelas varning eller erinran. Är omständigheterna synnerligen försvårande får advokaten uteslutas ur samfundet. Enligt tredje stycket kan en varning kombineras med straffavgift om särskilda skäl föreligger. Under vissa förhållanden får disciplinnämnden, enligt fjärde stycket, i stället för att tilldela advokat en erinran göra ett uttalande.



Trots lydelsen av den allmänna bestämmelsen om advokatens skyldigheter i 8 kap. 4 § RB kan det konstateras att möjligheterna till disciplinärt ingripande enligt 8 kap. 7 § RB omfattar möjlighet att ingripa disciplinärt även mot oredligt förfarande utanför advokatverksamheten.

Redan Processlagberedningen framhöll att ett oredligt handlande omfattas av tillsynen även om det sker utanför advokatverksamheten, som t.ex. när advokaten i egna angelägenheter gör sig skyldig till bedrägligt eller annat oredligt förfarande (se NJA II 1943 s. 86). Beredningen uttalade att begreppet oredlighet emellertid inte är entydigt, men att det i första hand torde ta sikte på ekonomiskt handlande som inte kan anses acceptabelt för en advokat. Om advokaten i privata angelägenheter gör sig skyldig till bedrägligt eller svikligt förfarande kan detta således beivras, även om det sker utanför advokatverksamheten.

I 8 kap. 7 § andra stycket RB regleras alla förfaranden som innebär att advokaten på annat sätt än vad som sagts i första stycket åsidosätter sina plikter som advokat. Andra styckets tillämpning torde således förutsätta att vederbörande åsidosatt någon plikt som åvilar denne just på grund av att han eller hon är advokat. Disciplinär åtgärd torde således inte kunna vidtas mot en advokat på den grunden att han eller hon som privatperson begår brott utan samband med advokatverksamheten. Även denna bestämmelse torde därför enbart omfatta plikter i advokatens yrkesutövning.

### **1.4.3 Vad omfattas av begreppet advokatverksamhet?**

Av 8 kap. RB framgår bland annat att en advokats skyldighet att iaktta god advokatsed är begränsad till av advokaten bedriven advokatverksamhet och gäller alltså inte för annan verksamhet. Någon definition av begreppet advokatverksamhet finns dock inte angivet i lag. Vilka aktiviteter som är att anse som advokatverksamhet har inte heller ytterligare preciserats. Det kan dock konstateras att när RB talar om en advokats verksamhet åsyftas mycket mer än den processuella verksamheten.

Redan av Processkommissionens betänkande framgår att till advokatverksamhet hör inte endast förberedande och utförande av rättegångar, utan att detta uttryck i enlighet med vanligt språkbruk, ska förstås så att det även omfattar ”juridiskt rådgivarskap, biträde med upprättande av handlingar och över huvud sådan verksamhet, som regelmässigt ingår i advokatycket och i vilken advokaterna av allmänheten anlitas” (SOU 1926:31 s. 213).

I Processlagberedningens betänkande betonas visserligen i första hand advokatens uppgift såsom ombud eller biträde i rättegång, men det framhålls även att advokatens verksamhet inte är begränsad till rättegångar utan omfattar även andra rättsliga angelägenheter i vilka advokaten anlitas (NJA II 1943 s. 19 och 131).

Det ligger i sakens natur att de förfaranden som kan föranleda disciplinär påföljd enligt 8 kap. 7 § andra stycket RB i regel har skett i vederbörandes verksamhet som advokat och under utövande av denna verksamhet. Avgränsningen av de omständigheter som kan anses falla inom detta område har i praxis bedömts vara vidsträckt. Advokatens tystnadsplikt och plikten mot klienten att iaktta trohet och lojalitet är exempel på omständigheter som alltid måste respekteras av advokaten. Detta även vid tillfällen då han eller hon inte i egentlig mening kan anses vara verksam som advokat. Om advokaten utanför advokatverksamheten bryter mot dessa plikter, måste advokaten ändå anses åsidosätta en plikt som tillkommer denne i advokatverksamheten. Detta innebär att en handling utan direkt koppling till advokatverksamheten således trots allt kan innebära ett brott mot de plikter som åvilar advokaten.

Disciplinnämnden har tillagts ett betydande tolkningsutrymme vad gäller innebörden av begreppet advokatverksamhet. Av praxis från disciplinnämnden framgår att nästan varje anknytning till advokatens rörelse eller advokatens ställning som advokat gör att advokatens handlande kan bedömas mot VRGA m.m. Detsamma gäller också när advokaten som privatperson företar handlingar av sådant slag som naturligt faller inom advokatens verksamhetsområde. En mängd exempel från praxis återfinns i Claes Peyron, Advokatetik, 2010 (s. 15 ff.).

Handlanden utanför advokatverksamheten, som inte innefattar oredlighet, har med hänvisning till det ovan anförda inte ansetts kunna omfattas av Advokatsamfundets tillsyn och disciplinära verksamhet. Med beaktande av den nuvarande regleringen i RB och med hänvisning till disciplinnämndens praxis, har det därför ansetts föreligga hinder för nämnden att pröva handlanden utanför advokatverksamheten, som inte innefattar oredligt förfarande.

Det kan anmärkas att Advokatsamfundet hemställt om att en lagändring ska göras avseende möjligheterna till disciplinärt ingripande mot advokat. Förslaget innebär att möjligheterna till disciplinärt ansvar ska utvidgas till att avse även den omständighet att en advokat, utan samband med verksamheten, gör sig skyldig till allvarlig brottslighet (se cirkulär nr 3/2011).

## **2. Skydd mot straffprocessuella tvångsmedel**

### **2.1 Reglering**

Av 27 kap. 1 § första stycket RB, följer bl.a. att föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott får tas i beslag. I bestämmelsens andra stycke anges att vad som sägs om föremål också gäller skriftliga handlingar, i den mån inte annat är föreskrivet. I tredje stycket anges att tvångsmedel får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

I 27 kap. 2 § 1 RB regleras det s.k. beslagsförbudet. I denna bestämmelse anges att beslag inte får läggas på sådan skriftlig handling, vars innehåll kan antas vara sådant att befattningshavare eller annan som avses i 36 kap. 5 § RB inte får höras som vittne om det.

Av 36 kap. 5 § andra stycket RB framgår att advokater får höras som vittnen om något som i denna deras yrkesutövning har anförtrotts dem eller som de i samband därmed har erfarit, endast om det är medgivet i lag eller den, till vars förmån tystnadsplikten gäller, samtycker till det. Vidare stadgas i tredje stycket att ett rättegångsombud, biträden eller försvarare får höras som vittnen om vad som

anförtrotts dem för uppdragets fullgörande endast om parten medger det. Detta gäller oavsett om ombudet är advokat eller inte och omfattar även vad huvudmannen i angivet syfte meddelat ombudet innan denne åtog sig uppdraget (se NJA II 1943 s. 468). I fråga om advokater och deras biträden, dock ej försvarare, gäller enligt den s.k. genombrottsregeln i bestämmelsens fjärde stycke alltid en skyldighet att vittna i mål angående brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. För försvarare gäller dock ett orubbligt frågeförbud och en försvarare kan aldrig tvingas vittna rörande sådan information som anges i 36 kap. 5 § andra stycket RB.

Utgångspunkten är således att en advokat inte får höras som vittne angående omständigheter som advokaten anförtrotts i sin yrkesutövning enligt 36 kap. 5 § andra stycket RB. Inte heller en handling som innehåller sådan information får, om den innehas av advokaten eller klienten, tas i beslag enligt 27 kap. 2 § RB.

Detta innebär att allt som advokaten erfarit som ett resultat av skyddad kommunikation omfattas av denna reglering. Allt som klienten har uppgett i förtroende till advokaten och de intryck och den information som advokaten har fått med anledning av sitt uppdrag omfattas av det s.k. frågeförbudet i 36 kap. 5 § RB.

I sammanhanget kan noteras att skyddad information fortsätter att vara skyddad även efter det att den som mottagit informationen har lämnat den ställning i vilken han eller hon har fått tillgång till denna. Således gäller tystnadsplikten även efter det att en advokat har utträtt ur Advokatsamfundet.

I bestämmelsen om beslagsförbud i 27 kap. 2 § RB finns enbart en hänvisning till frågeförbudet i 36 kap. 5 § RB. Bestämmelsen innehåller inte någon beskrivning av vilka skriftliga meddelanden som är undantagna från beslag. Reglerna om beslag i 27 kap. RB tar sikte på fysiska föremål. Den särskilda bestämmelsen i 27 kap. 1 § andra stycket RB tillkom eftersom det vid beslag av handlingar normalt inte är handlingen som sådan, utan den information handlingen innehåller, som är av intresse för brottsutredningen. På samma sätt kan man beträffande dataservrar, mobiltelefoner och andra bärare av elektronisk

information, som ju i och för sig är föremål, säga att det som regel inte är föremålet som sådant utan den information som dessa innehåller som är av intresse för brottsutredningen. Någon reglering som särskilt tar sikte på information i elektronisk form finns emellertid inte.

Möjligheterna att företa husrannsakan regleras i 28 kap. RB, som skiljer mellan reell och personell husrannsakan. Med reell husrannsakan avses husrannsakan för eftersökande av föremål, medan personell husrannsakan avser eftersökande av person. Båda formerna av husrannsakan kan företas såväl hos den som är misstänkt för brott som hos annan. Reglernas uppbyggnad är något invecklad, men har huvudsakligen följande struktur.

Reell husrannsakan regleras i 28 kap. 1 § RB. Av bestämmelsen följer att husrannsakan får ske om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa och för vissa angivna ändamål. Det första ändamålet är att söka efter något som kan tas i beslag. Om ett visst föremål inte får tas i beslag enligt 27 kap. 2 § RB får inte heller husrannsakan företas för att söka efter föremålet. Det andra ändamålet är för att söka efter egendom som kan tas i förvar och förutsättningarna för kvarstad ska då vara uppfyllda. Det tredje ändamålet är av utredningsskäl.

Husrannsakan hos annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får ske om brottet har begåtts hos honom eller henne, den misstänkte har gripits där eller det annars finns synnerlig anledning att anta att husrannsakan kommer att leda till att föremål som kan tas i beslag eller i förvar anträffas eller annan utredning om brottet kan vinnas.

Personell husrannsakan regleras i 28 kap. 2 § RB. Av bestämmelsen följer att husrannsakan får ske för eftersökande av den som ska gripas, anhållas eller häktas, hämtas till förhör m.m. För personell husrannsakan gäller inte något krav på viss svårighetsgrad för brottet. Hos annan än den misstänkte får personell husrannsakan ske om det finns synnerlig anledning att anta att den sökte uppehåller sig där.

Även i 28 kap. 3 a § RB upptas en proportionalitetsregel, som innebär att husrannsakan endast får beslutas om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse. Användningen av tvångsmedel ska således även i detta fall ske med beaktande av de grundläggande principerna om ändamål, behov och proportionalitet.

Av 28 kap. 4 § RB följer att rättens förordnande krävs för att vidta husrannsakan om denna antas bli av stor omfattning eller medför synnerlig olägenhet för den hos vilken åtgärden vidtas. Ett undantag är dock om det föreligger fara i dröjsmål.

Som fall i vilka rätten bör besluta om husrannsakan har framhållits ärenden i vilka tunga integritetsintressen står mot intressen som åtgärden ska tillgodose, t.ex. husrannsakan i lokaler tillhöriga advokater.

En tingsrätts beslut avseende beslag, husrannsakan m.m. får enligt 49 kap. 5 § RB överklagas särskilt.

## **2.2 Praxis**

I praxis finns ett antal avgöranden som behandlar beslagsförbudet när det gäller advokater. I NJA 1977 s. 403 prövades frågan om vilken sorts handlingar som omfattas av beslagsförbudet. Högsta domstolen (HD) ansåg sammanfattningsvis att beslagsförbudsregeln får anses gälla skriftliga handlingar utan begränsning. HD uttalade att det möter hinder att tillämpa bestämmelsen i 27 kap. 2 § RB i strid med dess ordalydelse. Detta särskilt eftersom det var fråga om skydd för enskild mot tvångsingripande från det allmännas sida. HD uttalade även att regeln måste antas ha kommit att bli betydligt vidsträcktare än som föranleds av ändamålet att tillgodose behovet av sekretess i förhållandet mellan advokat och klient.

I NJA 1990 s. 537 hade vissa handlingar rörande ett aktiebolag tagits i beslag i en advokatbyrås lokaler. När det gällde frågan vilket stöd domstolen bör kräva för en advokats påstående att hinder för beslag föreligger, uttalade HD att det måste

anses tillräckligt med ett blygsamt mått av bevisning. Detta för att inte advokatsekretessen ska bli alltför urholkad. Sammantaget fann HD att handlingarna var skyddade mot beslag enligt 27 kap. 2 § RB.

I NJA 2010 s. 122 har HD återigen prövat frågan om beslagsförbud av handlingar, som förvarats i en advokatbyrås lokaler. En advokat som var delägare i byrån var misstänkt för bl.a. grovt skattebrott. Enligt HD hade dock detta inte någon betydelse för skyddet mot beslag på advokatkontoret, eftersom beslagsförbudet är avsett att skydda klientens intressen. Detta befogade intresse behövde enligt HD inte vara mindre av det skälet att det är advokaten som är misstänkt för brott. HD upphävde beslagen. Enligt HD uteslöt inte klientförhållandet att vissa handlingar ändå skulle kunna tas i beslag, om de inte kunde anses ha lämnats i förtroende. I det aktuella målet hade dock inte presenterats något underlag för att det skulle finnas anledning att göra skillnad på de olika handlingar som tagits i beslag. Riksåklagaren hade invänt att beslagsförbudet inte var tillämpligt eftersom advokaten i detta fall själv var misstänkt för brott och därmed inte kunde höras som vittne enligt 36 kap. 5 § RB. Liksom i 1990 års fall, där en liknande invändning gjordes, ansåg dock HD att detta inte hade någon betydelse, eftersom beslagsförbudet är avsett att skydda klientens intressen. HD anmärkte dock att för det fall hela syftet bakom ett samarbete mellan en advokat och hans uppdragsgivare skulle vara brottsligt eller enbart bestå i att advokatens aktiva medverkan ska dölja ett brott, det som regel inte kan anses vara fråga om sådan yrkesutövning som anges i 36 kap. 5 § RB. Underlag för att göra en sådan bedömning fanns enligt HD inte i det aktuella fallet och HD upphävde därför beslagen.

I en dom från Europadomstolen den 3 juli 2012 i målet Robathin mot Österrike (30457/06) har domstolen fastslagit att en husrannsakan på ett advokatkontor var ett brott mot artikel 8.

En omfattande husrannsakan genomfördes på ett advokatkontor 2006, då en advokat var misstänkt för grov stöld och förskingring från två klienter. Vid

husrannsakan kopierades samtliga filer i advokatens datasystem. Innan filerna granskades godkändes beslaget och granskningen av domstol.

Advokaten dömdes för förskingring, men frikändes senare efter det att ny bevisning framkommit. I en anmälan till Europadomstolen hävdade advokaten att beslutet om husrannsakan och beslaget av datafilerna hade inneburit en kränkning enligt artikel 8 i Europakonventionen.

Europadomstolen konstaterade att det kan vara motiverat att inkräkta i någons privatliv vid en brottsutredning, men att de vidtagna åtgärderna i detta fall inte var proportionerliga. Domstolen framhöll särskilt att den domstol som i efterhand godkände beslaget lämnade en mycket kort och generell motivering till sitt beslut. Vidare framgick inte heller om möjligheten att begränsa materialet hade övervägts.

Även Regeringsrätten (i dag Högsta förvaltningsdomstolen), har i två avgöranden prövat begränsningen i advokaters vittnesplikt enligt 36 kap. 5 § RB när det gäller utlämnande av handlingar och uppgifter i skatteärenden (RÅ 2001 ref. 67 I och II). Domstolen har intagit samma ståndpunkt som HD i fråga om tillämpningen av beslagsförbudet (se närmare om dessa avgöranden under avsnitt 4).

Någon rättspraxis eller annat som uttryckligen uttalar vad som gäller i fråga om tillämpningen av beslagsförbud på datalagrad information finns inte. Frågan om behovet av att anpassa husrannsakens- och beslagsreglerna, som en följd av den tekniska utvecklingen, har dock länge varit föremål för diskussion och utredning.

Advokatsamfundets disciplinnämnd har vid ett flertal tillfällen haft att pröva frågan om advokatens tystnadsplikt. Särskilt kan nämnas två fall från 2002.

I det första ärendet var en advokat förordnad som offentlig försvarare för en klient, som var häktad misstänkt för försök till mord m.m. I närvaro av advokaten hölls ett förhör med klienten. Bandinspelningen från förhöret förkom och



förundersökningsledaren kontaktade därför advokaten för att höra advokaten om vad som förekommit vid det tidigare förhöret. Vid förhöret uppgav advokaten att hon inte mindes vad hennes klient hade sagt ”rörande aktuell fråga”. Även klienten hördes samma dag. Vid förhöret framkom att advokaten hade kontaktat klienten två gånger samma dag. Åklagaren begärde då att advokaten skulle entledigas från sitt uppdrag, då hon inte längre kunde anses lämplig att företräda klienten. Disciplinnämnden fann att det som förekom vid polisförhören med klienten erfor advokaten i sin yrkesutövning. Enligt 36 kap. 5 § RB kunde hon därför inte vittna utan samtycke från klienten. Med hänsyn till att advokatens besked vid polisförhöret inskränkte sig till att hon inte kom ihåg vad klienten yttrat, föranledde advokatens besvarande av polisens frågor ingen åtgärd från disciplinnämnden. Åklagarens begäran om vittnesförhör med advokaten om vad klienten yttrat vid förhöret, aktualiserade frågan om advokaten kunde kvarstå som försvarare. Med hänsyn härtill var det enligt disciplinnämnden advokatens skyldighet att kontakta klienten och informera klienten om den uppkomna situationen. I utredningen fanns inget som tydde på att advokaten otillbörligt påverkat klienten eller att advokatens uppgift vid polisförhöret att hon inte kom ihåg vad klienten yttrat var oriktig. Disciplinnämnden fann därför att ärendet inte skulle föranleda någon åtgärd (Tidskriften Advokaten 2002 nr 3 fall 6).

Det andra ärendet gällde en advokat som var inblandad i återlämnandet av från Nationalmuseum stulna tavlor. Disciplinnämnden konstaterade att ett erbjudande om att återlämna stöldgoods mot betalning kan vara ett brott. Advokaten borde därför ha avvisat de två personer som kontaktade honom och som sade sig kunna medverka till att de stulna tavlorna kunde återföras till Nationalmuseum. ”Prislappen” för återställande var tio miljoner kronor per tavla. Genom att inte avvisa de två personerna åsidosatte han allvarligt sina plikter som advokat. Dessutom fann disciplinnämnden att advokaten hade tystnadsplikt i förhållande till de två personer som uppsökt honom. Som en följd av denna tystnadsplikt och eftersom de brott för vilka de två personerna kunnat misstänkas inte varit sådana att vittnesmål kunnat avkrävas av honom, borde advokaten inte ha medverkat till att personerna kunde identifieras. Även i detta avseende fann disciplinnämnden att han allvarligt hade åsidosatt sina plikter som advokat. Påföljden blev varning

(Tidskriften Advokaten 2002 nr 6 fall 14). I sammanhanget kan nämnas att advokaten tidigare hade frikänts från sin inblandning i händelsen både av tingsrätt och hovrätt.

### 2.3 Utredningar

Tvångsmedelskommittén föreslog att bestämmelsen i 27 kap. 2 § RB skulle upphävas och att beslagsfrågan i stället skulle avgöras efter en intresseavvägning i det enskilda fallet (SOU 1984:54 s. 96 ff.). Förslaget ledde inte till någon ändring. Även Datastraffrättsutredningen föreslog omfattande ändringar (SOU 1992:110). Polisrättsutredningen, som såg över reglerna i 27 och 28 kap. RB, ansåg att polisens sökande efter information i datorer saknar lagstöd och att det fanns behov av att lagreglera detta (SOU 1995:47 s. 184, 366 ff. och s. 493 ff.). Motsatt bedömning gjordes nästföljande år av IT-utredningen, som menade att reglerna i 27 och 28 kap. RB är direkt tillämpliga på datainformation (SOU 1996:40 s. 209). I promemorian Brott och brottsutredning i IT-miljö (Ds 2005:6), som behandlar frågan om vilka lagändringar som krävs för att Sverige ska kunna ratificera Europarådets konvention om IT-relaterad brottslighet och dess tilläggsprotokoll, föreslås att en uttrycklig reglering ska införas genom vilken bestämmelsen i 27 kap. 2 § RB om begränsningar i rätten att lägga beslag på skriftliga handlingar görs direkt tillämplig på elektronisk information. Förslagen har inte lett till lagstiftning.

Av den ovan nämnda departementspromemorian Brott och brottsutredning i IT-miljö (Ds 2005:6), framgår att det råder skilda meningar om huruvida reglerna om husrannsakan och beslag i sig är tillämpliga på den information som finns lagrad i datorer och hur reglerna ska tillämpas (s. 281 ff.). Vidare framgår att vissa anser att reglerna om beslagsförbud ska tillämpas analogt, medan andra anser att det inte behövs. Enligt promemorian innebär detta att skyddet för exempelvis en advokats klienthandlingar, som är lagrade på datamedium, blivit betydligt bräckligare än vad lagstiftaren avsett, eftersom regeln om beslagsförbud inte anpassats till den numera dominerande tekniska formen för framställning och lagring av text. Konsekvensen av detta blir enligt utredaren att regeln om beslagsförbud i 27 kap. 2 § RB, ger ett betydligt sämre skydd för elektroniskt lagrade handlingar.

Frågan om beslag har nu senast varit föremål för Förundersökningsutredningens överväganden (SOU 2011:45). Utredningen överlämnade helt nyligen sitt slutbetänkande. Utredningen anger att utgångspunkten är att skyddet för innehållet i en handling bör vara lika starkt oavsett om det finns i ett pappersdokument eller i en elektronisk handling. Ett sätt att uppnå samma skydd skulle enligt utredningen vara att uttryckligen göra beslagsförbudsreglerna direkt tillämpliga även på elektroniska handlingar. Enligt utredningens mening skulle dock en sådan lösning medföra en påtaglig risk för att de brottsutredande myndigheternas arbete i samband med verkställigheten av beslag i IT-miljö skulle försvåras. Ett uttryckligt förbud mot beslag av vissa elektroniska handlingar skulle nämligen kunna innebära att myndigheterna redan före ett beslag av en informationsbärare måste försäkra sig om att det digitala lagringsutrymmet inte innehåller uppgifter som omfattas av beslagsförbudet. Ett krav på sådan förhandsgranskning skulle i många fall vara orimligt med hänsyn till informationsmängden. Bestämmelserna om beslagsförbud bör därför enligt utredningens uppfattning inte göras direkt tillämpliga på elektroniska handlingar eller uppgifter. Enligt utredningen ska i stället särskilda regler uppställas för hur genomsökningen av datorer och andra informationsbärare ska gå till när beslaget väl har skett. Utredningen föreslår bl.a. att det i vissa fall och för vissa berörda personer, bl.a. advokater, ska införas en närvarorätt vid genomsökning av digitala informationsbärare. I sammanhanget kan anmärkas att det i betänkandet finns en utförlig redovisning av doktrin, praxis, JO- och JK-beslut samt andra överväganden som gjorts i fråga om beslagsförbudets tillämpning och omfattning i fråga om elektroniska handlingar m.m. (SOU 2011:45 s. 284 ff. och 352 ff.).

JO har exempelvis uttalat att beslagsreglerna i RB i och för sig tar sikte på fysiska föremål och att uttrycklig reglering som tar sikte på information i elektronisk form saknas (beslut 2010-12-22 dnr 140-210). JO anser dock att starka skäl talar för att behandla elektroniskt lagrad information på samma sätt som man skulle ha behandlat informationen om den hade återfunnits i en skriftlig handling (jfr även JO 2009/10 s. 80). Principen delas även av JK i två beslut från år 2007 (dnr 6372-07-31 och 6373-07-31).

Av betydelse i sammanhanget är vidare att HD anser att förbudet mot beslag enligt 27 kap. 2 § RB inte är begränsat till handlingar som är att betrakta som meddelanden från klienten till advokaten eller har upprättats i samband med och föranletts av klientens kontakt med advokaten. I stället omfattar beslagsförbudet i princip varje skriftlig handling som anförtrotts en advokat inom ramen för dennes yrkesutövning (NJA 1977 s. 403 och NJA 2010 s. 122). Detta slås också fast i ovan angivna JO-beslut från 2010.

JO anser att det i vissa fall måste vara tillåtet att ta bäraren av information, t.ex. en dator eller mobiltelefon, i beslag. Detta även om den innehåller skyddad information, som omfattas av beslagsförbudet. JO anser att det är en sak att ta en informationsbärare i beslag hos en misstänkt för att utröna om den innehåller information som omfattas av ett beslagsförbud. Enligt JO är det något helt annat att ta en informationsbärare i beslag hos en försvarare, som anförtrotts denna eller snarare dess innehåll. I en sådan situation omfattar enligt JO beslagsförbudet samtlig information som klienten anförtrott sin försvarare. JO har därför ansett att all den information som finns elektroniskt lagrad i en mobiltelefon, som finns i en försvarsadvokats besittning omfattas av beslagsförbudet (inte endast textmeddelanden, utan även t.ex. uppgifter om när meddelanden och samtal ägt rum).

#### **2.4 Slutsatser och rekommendationer**

Det är av största vikt att säkerställa att skyddsreglerna för informationsutbyte mellan advokat och klient inte kringgås.

När det gäller advokatens skyldighet att lämna uppgifter enligt 36 kap. 5 § RB kan det konstateras att detta gäller först som vittne. Någon skyldighet för advokaten att lämna uppgifter i ett polisförhör föreligger inte. Om polisen kallar en advokat till polisförhör ska advokaten invända just detta. Om polisen inte låter sig nöjas med detta besked ska advokaten dock inställa sig till förhöret och upprepa att hinder föreligger att besvara polisens frågor med hänvisning till tystnadsplikten. Förhållandet är detsamma om en åklagare kallar advokaten till förhör eller ber att få höra advokaten upplysningsvis.

Om förundersökning är inledd i det ärende i vilket polis eller åklagare önskar höra advokaten, finns en möjlighet att i domstol påkalla att bevisupptagning utom huvudförhandling ska ske. Advokaten kan då, med de begränsningar som framgår av 36 kap. 5 § RB, lämna uppgifter.

Det är särskilt angeläget att bevaka att skyddsreglerna för informationsutbyte mellan advokat och klient inte åsidosätts avseende elektroniskt lagrad information, som på skäl som ovan anförts måste anses omfattas av tystnadsplikts- och beslagsförbudsregleringen.

Advokatsamfundet har i olika sammanhang framfört att det finns behov av att förtydliga lagstiftningen på området, till skydd för informationsutbytet mellan en advokat och dennes klient. Förhållandet att rättsläget eventuellt är oklart får t.ex. inte innebära att uppgifter som är avsedda att omfattas av beslagsförbudet skulle åtnjuta ett sämre skydd om de finns upptagna i elektronisk form än om de finns i en skriftlig handling.

Som framgått är beslagsförbudsregeln i 27 kap. 2 § RB enligt sin ordalydelse direkt tillämplig endast på skriftliga handlingar. Även om lagen i sig inte ger någon ledning i fråga om omfattningen av beslagsförbudet i förhållande till elektroniskt lagrad information och elektroniska handlingar har JO och JK, som tidigare nämnts, dock uttalat att starka skäl talar för att beslagsförbudet i dessa fall ska tillämpas på samma sätt som för skriftliga handlingar.

Advokatsamfundet har i olika sammanhang framhållit att elektroniska handlingar måste jämföras med handlingar i pappersform och att beslagsförbudsbestämmelserna därför är tillämpliga även på elektroniska handlingar.

Advokatsamfundet har också ansett att det är korrekt att beslagsförbudet beträffande handlingar, som anförtros en advokat inom ramen för dennes yrkesutövning, gäller oavsett när handlingen upprättats. Det har alltså ingen betydelse att handlingarna upprättats i tiden före det att ett visst uppdrag har antagits av advokaten.

Skulle bärare av information kunna beslagtas hos en advokat, trots att den innehåller skyddad information som anförtrotts advokaten, skulle detta i praktiken innebära att även skyddad information ofrånkomligt löper avsevärd risk att röjas. Här är HD:s uttalande om att det ska räcka med blygsamt mått av bevisning avseende ett påstående om att exempelvis en dator innehåller skyddad information för att den inte ska kunna tas i beslag av största vikt (NJA 1990 s. 537). Det är i praktiken omöjligt att sålla bort eller bortse ifrån information som är skyddad. Även om sådan information givetvis inte ska få användas som bevisning, skulle det innebära en urgröpning av hela intresset och syftet med skyddad information, sekretess och förtrolighet mellan klient och advokat.

Från åklagarhåll har det i olika sammanhang anförts att nuvarande reglering av beslagsförbudet medför alltför långtgående begränsningar i möjligheterna att ta handlingar, även elektroniska sådana, i beslag. En sådan formell tolkning av begreppet skriftlig handling i 27 kap. 2 § RB som anvisas i HD:s praxis i förening med bl.a. teknikutvecklingen leder, enligt Åklagarmyndigheten till effekter som kan vara menliga för brottsbekämpningen, eftersom det skulle vara olyckligt om den som är misstänkt för ett allvarligt brott kan undanskaffa bevisningen, genom att t.ex. överlämna en dator till sin försvarare med en upplysning att den kan innehålla något av intresse.

Mot detta måste anföras att det endast i extrema undantagsfall torde vara så att hela syftet med ett samarbete mellan en advokat och hans eller hennes klient skulle vara brottslig eller enbart bestå i att advokaten aktivt medverkar till att dölja ett brott och det på den grunden inte är fråga om sådan yrkesutövning som avses i 36 kap. 5 § RB (se NJA 2010 s. 122).

Advokatens tystnadsplikt och omfattningen av skyddet mot beslag och andra processuella tvångsåtgärder har även prövats i flera avgöranden i Europadomstolen. I exempelvis domstolens avgörande i Petri Sallinen mot Finland hade polisen gjort husrannsakan hos Sallinen, som var advokat och beslagtagit datafiler som innehöll information om hans klienter. Europadomstolen fann att nationell lag inte gav tillräckligt skydd mot ingrepp av detta slag och fann

därför att Europakonventionens artikel 8 hade kränkts. Domstolen noterade särskilt att bestämmelserna i den finska rätten var oklara avseende vilket skydd advokatsekretessen medgav samt att husrannsakan och beslaget sammantaget vidtagits utan tillräckliga rättsliga garantier. Domstolen angav att avsaknaden av regler för vilka dokument som kan bli föremål för husrannsakan och beslag i förhållande till advokatsekretessen kränkte klagandens rättigheter enligt artikel 8. Det är särskilt värt att notera att Europadomstolen hänvisade till Recommendation (Rec. 2000/21) of the Committee of Ministers, enligt vilken staterna ska vidta alla nödvändiga åtgärder för att tillförsäkra respekt för den konfidentiella relationen mellan advokat och klient. Europadomstolen har alltså ansett att det åligger staten och därmed dess myndigheter, att tillse att advokatsekretessen skyddas.

I sammanhanget ska också framhållas att en arbetsgrupp inom Advokatsamfundet har haft styrelsens uppdrag att närmare analysera frågan om advokats möjlighet att använda sig av olika externa IT- och webbaserade tjänster. Arbetsgruppen har slutfört sitt uppdrag och redovisat sina överväganden, rekommendationer och praktiska råd (se cirk. nr 18/2011). När det gäller skyddet mot beslag beträffande information som finns elektroniskt lagrad utanför advokatbyrån via en extern IT-tjänst, har arbetsgruppen redovisat följande bedömning:

*”Förundersökningsutredningen har i sitt slutbetänkande ansett det olämpligt att göra beslagsförbudsreglerna direkt tillämpliga även i fråga om elektroniska handlingar och att skyddet för advokatsekret elektroniskt lagrad information i stället bör säkerställas genom särskilda regler för genomsökningen av informationsbäraren och att advokater ska ges en närvarorätt vid sådan genomsökning (SOU 2011:45 s. 355 ff.). Om det vid en sådan genomsökning av den digitala informationsbäraren visar sig ha sådant innehåll som skyddas av regleringen i 36 kap. 5 § RB, är det inte tillåtet att ta ytterligare del av innehållet och materialet får inte användas i förundersökning eller användas som bevisning. Skyddet för själva informationen kvarstår oförändrat.*

*Trots Förundersökningsutredningens bedömning om att beslagsförbudsreglerna inte kan göras direkt tillämpliga även på elektroniskt lagrad information, finns*

*tillräckligt auktoritativa uttalanden, praxis och doktrin som talar för att det, i dagsläget, får anses finnas ett skydd mot intrång i advokatsekret information med stöd av beslagsförbudsreglerna i rättegångsbalken. Inte heller utredningen föreslår ju någon utvidgning av beslagsmöjligheten, även om informationen finns i elektronisk form. Det går heller inte att förutse i vilken omfattning förslagen i denna del kommer att leda till lagstiftning.*

*I avsaknad av uttrycklig reglering görs därför i nuläget bedömningen att dataservrar, mobiltelefoner och andra bärare av elektronisk information, med stöd av bestämmelserna i 27 kap. 2 § 1 RB, får anses vara fredat från beslag, såvida inte klienten medger att föremålet överlämnades till polis eller åklagare. En advokat bör alltså i dagsläget kunna utgå ifrån att beslagsförbudsreglerna gäller även för elektronisk information.*

*Arbetsgruppen gör, under samma förutsättningar, bedömningen att detsamma får anses gälla i fråga om advokatsekret information som finns på externa servrar eller i annan IT-miljö utanför advokatkontorets egna väggar. Enligt RB får handlingar som innehåller förtrolig information mellan advokat och klient inte tas i beslag och detta måste anses gälla oavsett var informationen fysiskt befinner sig. Vidare är det ju advokaten och advokatbyrån som faktiskt råder över och har äganderätten till informationen i databasen eller vilken extern IT-lösning det nu är fråga om. Det är därmed advokaten och inte IT-leverantören som förfogar över den elektroniskt lagrade informationen. Härtill kommer att det är klientens intresse som skyddas genom beslagsförbudsregleringen och att detta skydd inte påverkas av att informationen är lagrad elektroniskt (jfr NJA 2010 s. 122). Enligt svensk rätt får alltså advokatsekret digital information anses åtnjuta samma sekretesskydd oavsett om informationen finns lagrad inom eller utanför advokatbyråns egna väggar. Beroende på var den elektroniskt lagrade informationen befinner sig geografiskt bör det observeras att andra jurisdiktioner kan ha annan reglering kring sekretesskyddet.*

*Som flera gånger påtalats bör, mot bakgrund av den osäkerhet som ändå råder i fråga om beslagsförbudets omfattning för externt lagrad elektronisk information,*



*varje advokat vara medveten om att sådan information dock kan komma att bli föremål för tvångsåtgärder. Nogsamma överväganden bör därför göras innan känslig information anförtros en extern IT-leverantör.”*

### **3. Skydd mot civilrättsliga bevissäkrings- och säkerhetsåtgärder**

#### **3.1 Reglering**

Enligt 38 kap. 2 § RB kan den som innehar en skriftlig handling som kan antas ha betydelse som bevis tvingas att förete den, s.k. edition.

En editionssökande har enligt 38 kap. 2 § RB rätt att ansöka om edition avseende svarandens eller tredje parts handlingar, som kan antas äga betydelse som bevis. Den som framställer ett editionsyrkande ska ange vad han eller hon vill styrka med beviset och ska också ange den eller de handlingar som yrkandet avser.

Av 38 kap. 2 § andra stycket RB följer att befattningshavare eller annan, som avses i 36 kap. 5 § RB (bl.a. advokater och deras biträden) inte är skyldiga att lämna ut handlingar om handlingens innehåll kan antas vara sådant, att advokaten inte får höras som vittne om innehållet. Befrielse från editionsskyldighet kan således åberopas av en advokat som innehar handlingar, som inte omfattas av vittnesplikten.

Om det inte rör sig om ett skriftligt bevis utan ett annat bevisföremål, gäller bestämmelserna i 39 kap. RB om syn. Av praxis följer att bestämmelsen i 39 kap. 5 § RB om skyldighet att tillhandahålla föremål för syn i allt väsentligt ska tillämpas i överensstämmelse med reglerna om edition i 38 kap. RB (se t.ex. NJA 1981 s. 791 och NJA 1992 s. 307). Som en följd av detta får inte heller en person som omfattas av frågeförbudet i 36 kap. 5 § RB föreläggas att tillhandahålla ett bevisföremål för syn, som han eller hon inte skulle behöva svara på frågor om.

Möjligheterna att överklaga en tingsrättens beslut framgår av 49 kap. 5 § RB.

### **3.2 Praxis**

Skyldigheten att förete skriftliga handlingar är enligt HD i dessa fall underkastad samma begränsningar med hänvisning till 36 kap. 5 § RB, som beslag enligt 27 kap. 2 § RB (NJA 2010 s. 122). Den under 3.2 redovisade praxisen är därför av intresse även i detta avseende.

Utöver detta och som ovan påpekats, finns inga rättsfall där HD uttalat sig om tillämpningen av beslagsförbuden på datalagrad information. Däremot har HD alltså tolkat tillämpligheten av reglerna om edition i 38 kap. RB när det gäller sådan information. Dessa bestämmelser gäller, i likhet med 27 kap. 2 § RB, enligt sin ordalydelse bara skriftliga handlingar. HD har dock slagit fast att editionsreglerna, trots ordalydelsen, är tillämpliga även på datalagrad information (NJA 1998 s. 829).

### **3.3 Slutsatser och rekommendationer**

När det gäller edition och syn kan konstateras att de slutsatser och rekommendationer som finns angivna under 2.4 ovan har bäring även på civilrättsliga bevissäkrings- och säkerhetsåtgärder.

En leverantör av IT-tjänster till en advokat eller advokatbyrå kan naturligtvis också tänkas bli föremål för civilrättsliga bevissäkrings- och säkerhetsåtgärder i form av editionsföreläggande, intrångsundersökning och förvarstaggande enligt 15 kap. 3 § RB.

Om en editionssökande skulle rikta en editionsansökan mot en IT-leverantör till en advokat, oavsett om denne är part i rättegången, är frågan om IT-leverantören på samma vis som en advokat kan åberopa befrielse från editionsskyldigheten. I sammanhanget ska på nytt framhållas att en arbetsgrupp inom Advokatsamfundet har haft styrelsens uppdrag att närmare analysera frågan om advokats möjlighet att använda sig av olika externa IT- och webbaserade tjänster. Arbetsgruppen har slutfört sitt uppdrag och redovisat sina överväganden, rekommendationer och praktiska råd (se cirk. nr 18/2011). När det gäller skyddet

mot civilrättsliga bevissäkrings- och säkerhetsåtgärder har arbetsgruppen redovisat följande bedömning:

*”I doktrinen har det analyserats om tredje man som har faktisk tillgång till handlingar, såsom arkivföretag eller IT-leverantörer, kan bli föremål för editionsplikt.<sup>1</sup> Editionsplikten har här ansetts gälla för den som på grund av äganderätt förfogar över handlingarna och deras innehåll. Andra personer som har tillgång till materialet ska inte kunna förfoga över dem genom att medge ett yrkande om edition.*

*Arbetsgruppen instämmer i denna bedömning och anser att reglerna om editionsplikt och undantagen från desamma inte bör tolkas formalistiskt, utan med beaktande av ändamålet med undantaget från vittnes- eller editionsplikten, nämligen att en advokat inte ska kunna tvingas att vittna om innehållet i sin kommunikation med klienten eller lämna ut handlingar som kommunicerats med klienten.<sup>2</sup> Var advokaten i en sådan situation faktiskt förvarar de elektroniska handlingarna kan inte inskränka advokatsekretessen.*

*Det ska dock noteras att vad som sagts ovan gäller endast editionssvaranden som omfattas av svenska editionsregler. Reglerna beträffande ”attorney–client privilege” skiljer sig från land till land och en editionsansökan riktad mot en IT-leverantör i syfte att åtkomma advokat/klient-korrespondens eller en advokats arbetsmaterial kan, beroende på bl.a. var IT-leverantören har sitt säte eller lagrar materialet, komma att ges in i domstol i en annan jurisdiktion där reglerna*

---

<sup>1</sup> Se Vänbok till Bertil Södermark, s. 218 f., där Lars Heuman i sin uppsats *Skyldighet för en part att lämna en förteckning över de skriftliga bevis han innehar* adresserar frågeställningen. Om ett bolag är part och innehar en omfattande dokumentation kan, enligt Heuman, inte företagsledarna åläggas editionsplikt. Om parten är ett moderbolag, men ett dotterbolag har förfoganderätten över handlingarna, kan man inte anse att moderbolaget innehar handlingarna”. Heuman finner stöd för sin uppfattning i NJA 2007 s. 309 där frågan var om en tidning som lagrade artiklar hos en annan juridisk person omfattades av den s.k. databasregeln i 1 kap. 9 § YGL. Databasregeln är enligt sin lydelse endast tillämplig när en redaktion för en periodisk skrift eller för radioprogram, ett företag för yrkesmässig framställning av tryckta eller därmed enligt tryckfrihetsförordningen jämställda skrifter eller av tekniska upptagningar eller en nyhetsbyrå med hjälp av elektromagnetiska vågor på särskild begäran tillhandahåller allmänheten information ur en databas. Tredje man omfattas således inte enligt lagtexten av databasregeln. Högsta domstolen konstaterade att ”avgörande för bedömningen bör därför inte vara var databasen kan sägas vara placerad eller om databasverksamheten är förlagd till en särskild juridisk person. I stället får anses mest förenligt med de intressen som grundlagarna bygger på, inte minst intresset av att källskyddet bevaras, att den som faktiskt råder över informationen i databasen också betraktas som den som tillhandahåller den.” Tidningens artiklar ansågs därför omfattas av skyddet i yttrandefrihetsgrundlagen oaktat att tredje man lagrade materialet. Heuman menar att det finns goda skäl att göra motsvarande bedömning när det gäller parts uppgiftsskyldighet.

<sup>2</sup> En sådan tolkning är också mest förenlig med *Recommendation (Rec. 2000/21) of the Committee of Ministers Principle I (6)*, rörande nödvändigheten av att tillförsäkra respekt för den konfidentiella relationen mellan advokat och klient.

*om undantag från editionsplikt inte nödvändigtvis också omfattar en IT-leverantör som levererar tjänster åt en advokat.*

*En IT-leverantör kan vidare bli föremål för civilrättsliga skydds- och säkerhetsåtgärder enligt reglerna om intrångsundersökning i det immaterialrättsliga regelverket, liksom enligt 15 kap. 3 § RB.<sup>3</sup> En IT-leverantör kan på motsvarande vis bli föremål för säkerhetsåtgärder i form av förvarstagande, även det enligt 15 kap. 3 § RB. En intrångsundersökning kan enbart riktas mot den som misstänks ha begått ett immaterialrättsligt intrång och får, olikt edition, inte riktas mot tredje man. En intrångsundersökning får enligt 56 f § andra stycket upphovsrättslagen inte omfatta handlingar som omfattas av beslagsförbudet i 27 kap. 2 § RB. Om en intrångsundersökning genomförs hos en leverantör av IT-tjänster till en advokat i anledning av att denne misstänks ha begått immaterialrättsligt intrång ska intrångsundersökningen inte omfatta handlingar som omfattas av beslagsförbudet.*

*Mot bakgrund av att Kronofogdemyndighetens verkställighet av en intrångsundersökning ofta sker skyndsamt och det material som blir föremål för verkställigheten ofta kan vara omfattande, kan det protokoll som upprättas efter intrångsundersökningen i praktiken komma att omfatta handlingar som omfattas av beslagsförbudet. När det gäller reglerna om civilrättsligt beslag ("annan åtgärd" enligt 15 kap. 3 § RB) saknas det uttryckligt undantag för handlingar som omfattas av beslagsförbudet. Arbetsgruppens uppfattning är att Kronofogdemyndigheten vid verkställighet av ett civilrättsligt beslag bör gå tillväga på samma vis som vid en intrångsundersökning och undanta handlingar som omfattas av beslagsförbudet.*

*Sammanfattningsvis bör en IT-leverantör som blir editionssvarande i en svensk rättegång kunna åberopa dels att handlingarna inte omfattas av editionsplikt eftersom de inte innehas av IT-leverantören med äganderätt, dels att IT-*

---

<sup>3</sup> Ett exempel på denna situation var när Internetleverantören *Bahnhof* i egenskap av svarande blev föremål för en intrångsundersökning och det efterföljande beslaget kom att omfatta tredje mans datorfiler, se Stockholms tingsrätts beslut 2005-03-09 i mål nr T 8991-05.

*leverantören är befriad från editionsskyldigheten eftersom denne innehar handlingar för advokats räkning. Intrångsundersökningar får inte omfatta handlingar som omfattas av beslagsförbudet och vid civilrättsliga beslag bör beslagsförbudet ges motsvarande tillämpning.”*

## **4. Skatterevision på advokatbyrå**

### **4.1 Reglering**

Enligt 47 kap. 2 § skatteförfarandelagen (2011:1244) får Skatteverket vid revision inte granska en handling som inte får tas i beslag enligt 27 kap. 2 § RB. Som tidigare nämnts framgår av denna bestämmelse att beslag inte må läggas på skriftlig handling, om dess innehåll kan antagas vara sådant, att befattningshavare eller annan som avses i 36 kap. 5 § RB ej må höras som vittne därom. Enligt 36 kap. 5 § andra stycket RB får advokater inte höras som vittnen om något som i denna deras yrkesutövning anförtrots dem eller som de i samband därmed erfarit såvida inte klienten medger detta. Detta innebär att allt som advokaten erfarit som ett resultat av skyddad kommunikation omfattas av denna reglering. Allt som klienten har uppgett i förtroende till advokaten och de intryck och den information, som advokaten har fått med anledning av sitt uppdrag omfattas således av det s.k. frågeförbudet i 36 kap. 5 § RB.

Advokaternas tystnadsplikt är, vilket tidigare nämnts, dessutom reglerad i 8 kap. 4 § RB, i 34 § i stadgarna för Sveriges advokatsamfund och i 2.2 § VRGA. Detta medför att advokatens tystnadsplikt således är än mer omfattande än vad som framgår av 36 kap. 5 § RB.

Frågan om uppgiften är av den karaktären att den omfattas av advokatens tystnadsplikt är, på sätt som tidigare framhållits, naturligtvis något som kan göras till föremål för bevisning. När det gäller frågan vilket stöd domstolen bör kräva för en advokats påstående om att hinder för beslag föreligger, anser HD att det måste vara tillräckligt med ett blygsamt mått av bevisning, för att advokatsekretessen inte ska bli alltför urholkad (NJA 1990 s. 537).

Om Skatteverket trots detta kräver att få ta del av handling eller uppgifter som advokaten inte anser bör lämnas ut kan advokaten enligt 47 kap. 4 § skatteförfarandelagen begära att förvaltningsrätten prövar huruvida advokaten är skyldig att lämna ut informationen eller inte.

## 4.2 Praxis

I RÅ 2001 ref. 67 I förelade Skattemyndigheten (nuvarande Skatteverket) en advokatbyrå att inkomma med kontrolluppgift avseende rättshandling som hade ingåtts mellan advokatbyrån och ett företag. Föreläggandet gällde två utbetalningar, som gjorts från ett företaget tillhörigt depåkonto till advokatbyrån. Skattemyndigheten begärde uppgift om vad betalningarna avsåg, samt om de avsåg en klient, vilken klient och i så fall hur betalning till denne hade skett. Advokatbyrån begärde att de efterfrågade uppgifterna skulle undantas från föreläggandet, då dessa omfattades av advokatsekretess. Till stöd för detta åberopade advokatbyrån ett intyg utfärdat av en jur. kand., som var anställd på byrån. Regeringsrätten (nuvarande Högsta förvaltningsdomstolen) konstaterade att föreläggandet avsåg inhämtande av uppgifter, inte utlämnande av existerande handlingar och att kontrollen inte primärt avsåg advokatbyråns eller någon av dess medarbetares beskattning. Regeringsrätten fann att uppgifterna typiskt sett var sådana som omfattas av frågeförbudet i 36 kap. 5 § RB. Vad gällde frågan vilket stöd domstolen bör kräva i de fall frågeförbudet åberopas hänvisade Regeringsrätten till NJA 1990 s. 537, där det fastställs att det får anses tillräckligt med ett blygsamt mått av bevisning från advokatens sida för att advokatsekretessen inte ska bli alltför urholkad. Med hänsyn till vad advokatbyrån framfört fann Regeringsrätten det sannolikt att de efterfrågade uppgifterna var sådana som hade anförtrotts advokaten i hans yrkesutövning eller som han i samband därmed erfarit. Uppgifterna undantogs därför från föreläggandet.

I RÅ 2001 ref. 67 II förelade Skattemyndigheten (nuvarande Skatteverket) en advokatbyrå att lämna underlag för redovisad exportomsättning för vissa tidsperioder. Advokatbyrån hade i mervärdesskattedeklarationen för två olika perioder redovisat ej skattepliktig exportomsättning på relativt höga belopp. Advokatbyrån vägrade att lämna ut de kundfakturor som låg till grund för

redovisningen då dessa innehöll uppgifter om klienternas namn och adress, uppdragets art, eventuella motparter samt storleken på arvodet och eventuella utlägg. Advokatbyrån hävdade att uppgifterna omfattades av frågeförbudet i 36 kap. 5 § RB. Regeringsrätten (nuvarande Högsta förvaltningsdomstolen) konstaterade först att domstolen, i enlighet med NJA 1990 s. 537, ska anse det tillräckligt med ett blygsamt mått av bevisning som stöd för ett påstående om att hinder för beslag föreligger, för att inte advokatsekretessen ska bli alltför urholkad. Regeringsrätten ansåg vidare att situationer finns där redan uppgifter om en klients identitet får anses höra till det skyddade området, men att det saknas fog för att varje uppgift om en klients identitet eller uppgift, som kan avslöja en klients identitet ska anses omfattad av undantaget. Vad gäller identitetsuppgifter ska en bedömning av omständigheterna i varje särskilt fall göras, för att utröna om klienten vid en objektiv bedömning av situationen får anses ha ett berättigat intresse av att uppgifterna inte lämnas ut. Efter att ha granskat handlingarna fann Regeringsrätten att uppgifter, utifrån omständigheterna i fallet, om klientens namn, adress samt arvode och eventuella utlägg inte kunde anses omfattas av tystnadsplikten. Uppgifterna om klienternas eventuella motparter och vad uppdraget avsett ansåg dock Regeringsrätten omfattades av tystnadsplikten.

I sammanhanget kan också nämnas styrelsens vägledande uttalande från den 15 oktober 2010 av vilket framgår att det åligger advokat att vid antagande av uppdrag från klient, som är näringsidkare i annat EU-land, informera denne om advokats skyldighet att uppge klientens VAT-nummer i periodisk sammanställning för vissa tjänster som advokaten säljer momsfrött till andra länder inom EU:s momsområde. Om klienten motsätter sig att advokaten anger VAT-numret föreligger hinder för advokaten att uppge detsamma för Skatteverket och därmed uppfylla sin lagenliga skyldighet. I sådant fall har advokaten att ta ställning till huruvida han eller hon ska åta sig uppdraget eller ej.

Den nyligen från Finansdepartementet remitterade promemorian Nya faktureringsrutiner vad gäller mervärdesskatt innehåller förslag som innebär att behöriga myndigheter i andra EU-länder ges möjlighet att för kontrolländamål

erhålla elektronisk åtkomst till fakturor som bevaras elektroniskt av näringsidkare som är etablerade i Sverige (Fi 2011/3586).

Advokatsamfundet har i remissvar särskilt framhållit att promemorians förslag om omedelbar åtkomst för utländska behöriga myndigheter till fakturor har en särskild implikation vad gäller advokatverksamhet, närmare bestämt för svenska advokater som har klienter i andra EU-länder. Advokatens fakturor innehåller som huvudregel namn på klienten och en beskrivning av det utförda uppdraget, vilket är uppgifter som omfattas av advokatsekretess. Förslaget innebär en möjlighet för utländska myndigheter att utan formellt förfarande bereda sig tillträde till uppgifter, som enligt lag omfattas av advokatens tystnadsplikt (R-2011/1272). Skyldigheten för advokat att lämna ut fakturor till utländsk myndighet måste därför enligt Advokatsamfundets mening bli föremål för särreglering.

I prop. 2011/12:94 har regeringen angett att en näringsidkare som inte anser att det finns grund för att medge elektronisk åtkomst av en faktura har att vägra sådan åtkomst. I så fall återstår för den behöriga myndigheten i det andra EU-landet att begära bistånd av Skatteverket, i enlighet med reglerna om administrativt samarbete för att få tillgång till fakturan. Skatteverket har då att använda sedvanliga regler i skatteförfarandelagen och advokaten har möjlighet att åberopa den reglering som redovisats ovan under 4.1 för att begränsa verkets möjlighet till åtkomst.

I fråga om tredjemansrevision kan nämnas en dom från Högsta förvaltningsdomstolen av den 28 februari 2012, mål nr 7066-10. Frågan i målet gällde om SEB var skyldig att lämna ut uppgifter om advokaters klientmedelskonton i banken till Skatteverket. Skatteverket hade inom ramen för en s.k. generell tredjemansrevision begärt ut uppgifter om alla transaktioner hos SEB under 2005. Banken vägrade att lämna ut uppgifterna bl.a. med hänvisning till advokatsekretessen. Högsta förvaltningsdomstolen gör bedömningen att det i materialet hos SEB kan förekomma sådana uppgifter om vad advokatens klientuppdrag avser som omfattas av undantagsregeln i 3 kap. 13 § taxeringslagen



(nuvarande 47 kap. 2 § skatteförfarandelagen) och att någon skyldighet att lämna ut uppgifterna därför inte föreligger. När det gäller övriga uppgifter om kontona kan dessa dock inte utan vidare anses skyddsvärda i taxeringslagens mening.

### **4.3 Slutsatser och rekommendationer**

Enligt Advokatsamfundets mening omfattas redan den uppgiften att en viss klient har konsulterat eller begärt biträde av en advokat av tystnadsplikt. En advokatbyrå är därför som huvudregel förhindrad att lämna ut namn på byråns klienter. Om Skatteverket åberopar utgången i RÅ 2001 ref. 67 II till stöd för ett utlämnande måste advokatbyrån ta ställning till om omständigheterna i det egna ärendet kan jämföras med de omständigheter som föreligger i det refererade avgörandet. Regeringsrättens avgörande kan rimligen inte åberopas till stöd för att en skyldighet ska anses åligga advokatbyrån att utlämna en mängd uppgifter avseende exempelvis samtliga klienter under ett räkenskapsår. Advokatbyrån har då att vidhålla tystnadsplikten och argumentera för skillnaden i förhållande till den fråga som Regeringsrättens avgörande avser.

Advokatbyrån är dessutom förhindrad att lämna ut uppgifter om vad advokatuppdragen har avsett. När det gäller frågan om att förebringa fakturor vari uppdragets art och omfattning m.m. framgår kan följande påtalas. Avgörande för om dessa uppgifter omfattas av tystnadsplikten är beroende av uppgiftens art, omfattning och detaljnivå. Om det exempelvis av fakturan enbart framgår att den avser juridisk rådgivning torde inte denna uppgift avslöja något om uppdraget. Om fakturan däremot innehåller en redogörelse av uppdragets art och omfattning är uppgifterna av det slaget att de måste anses inbegripet i de omständigheter som advokaten har erhållit i förtroende. En sådan redogörelse omfattas därför av advokatens tystnadsplikt. Bedömningen gäller också för advokatbyråns möjlighet att utlämna övriga räkenskapshandlingar i vilka klientnamn, uppgifter om motpart samt ärendets art och omfattning framgår.

Det ankommer på advokaten att med stöd av 47 kap. 3 § skatteförfarandelagen invända att uppgifterna enligt ovan ska undantas från revision.

Om Skatteverket trots detta kräver att få ta del av handling eller uppgifter som advokaten inte anser bör lämnas ut, har advokaten enligt 47 kap. 4 § skatteförfarandelagen att påfordra och se till att handlingen eller uppgifterna förseglas och tillställs förvaltningsrätten för prövning huruvida advokaten har en skyldighet att lämna ut informationen eller inte.

## **5. Penningtvätt och advokater**

### **5.1 Reglering**

Bestämmelserna i penningtvättslagstiftningen gäller för advokater och biträdande jurister vid vissa typer av uppdrag, såsom finansiella transaktioner och fastighetstransaktioner. En uttömmande uppräkningslista av de uppdrag som omfattas av lagstiftningen framgår av 1 kap. 3 § 1 penningtvättslagen (2004:297) (PTL).

Enligt penningtvättslagstiftningen har en advokat i huvudsak fyra skyldigheter:

- Att identifiera och kontrollera sina klienter – klientkännedom,
- Att granska transaktioner som skäligen kan antas utgöra eller syfta till penningtvätt,
- Att rapportera misstänkta fall av penningtvätt till Finanspolisen, och
- Att även utan egen föregående rapportering i vissa fall lämna information till Finanspolisen.

Förutom dessa skyldigheter gäller ett förbud att på något vis röja för klienten eller för någon annan att en granskning skett, att en rapport ingetts eller att en polisundersökning pågår (s.k. meddelandeförbud).

Enligt 3.4.2 VRGA är en advokat skyldig att frånträda uppdrag om advokaten, för att inte handla i strid med lagstiftningen om åtgärder mot penningtvätt, rapporterat en klient till polisen. Vidare följer av 3.7.2 VRGA att en advokat i sådant fall är förhindrad att ange skälen för sitt frånträde till klienten.

Det ska dock anmärkas att vissa undantag finns från advokatens rapporterings-skyldighet. En advokat aldrig är skyldig att lämna uppgifter som erhållits i samband med ett rättsligt förfarande (det s.k. processundantaget) eller bedömning av klientens rättsliga situation (det s.k. utredningsundantaget). Även Europakonventionen och dess skydd mot självangivelse får anses utgöra ett undantag från en annars enligt PTL rådande uppgiftsskyldighet.

En mycket viktig och för advokater oroväckande nyhet, som infördes i samband med implementeringen i svensk rätt av det tredje penningtvättsdirektivet, är att en verksamhetsutövare, enligt 3 kap. 1 § fjärde stycket PTL, utan dröjsmål är skyldig att lämna alla uppgifter som behövs för en utredning om penningtvätt eller finansiering av terrorism. Tidigare har uppgiftsskyldigheten alltid grundat sig på en rapportering av en verksamhetsutövare, som omfattas av penningtvättslagstiftningen, men numera finns alltså en s.k. frågerätt för Finanspolisen även utan att föregående rapportering har skett.

Finanspolisen har således möjlighet att ställa frågor som är föranledda av misstankar som kommer från annat håll än från advokaten. Det ska dock anses vara befogat att göra en förfrågan. Innan Finanspolisen får begära uppgifter, måste polisen exempelvis genom tips eller i anslutning till annan brottsutredning ha fått information av konkret art. Det räcker inte med en allmän misstanke mot en viss person eller transaktion. Det är alltså inte tillåtet med ”fishing expeditions” från Finanspolisens sida. Enligt förarbetena förutsätter frågerätten för Finanspolisen att det finns en *konkret misstanke* om penningtvätt eller finansiering av terrorism (se prop. 2008/09:70 s. 117 f. och 197). Enligt uppgift från Finanspolisen ska beslut om uppgiftsinhämtande enligt denna bestämmelse också vara direkt sanktionerat av polisedningen.

## **5.2 Slutsatser och rekommendationer**

Uppgiftsskyldigheten för advokater enligt PTL har kommit att utvidgas avsevärt. Med anledning av den utvidgade uppgiftsskyldigheten bör dock anmärkas att den omständigheten att en uppgiftsskyldighet föreligger, inte innebär någon

förändring i fråga om vittnesplikten för en advokat. Varken av PTL eller dess förarbeten framgår att regeln om den utvidgade uppgiftsskyldigheten har företräde i förhållande till rättegångsbalkens reglering om frågeförbud och advokats vittnesplikt. Frågeförbudet beträffande sådant som en advokat anförtrotts eller erfarit får således enligt Advokatsamfundets uppfattning anses brytas endast på de villkor som anges i 36 kap. 5 § RB.

Den lagkonkurrens mellan RB och PTL som finns när det gäller advokats skyldighet att lämna uppgifter till Finanspolisen utan egen föregående rapportering, innebär dock att rättsläget är oklart. Detta medför ofrånkomligt tillämpningsproblem och oklarheter i fråga om vilka uppgifter en advokat kan respektive är skyldig att lämna till Finanspolisen rörande en klient eller ett uppdrag. Uppgiftslämnandet måste bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Det bör normalt vara den klient- eller uppdragsansvarige advokaten som avgör vilka uppgifter som eventuellt ska lämnas ut.

Om en advokat – utan att själv ha funnit anledning att rapportera en klient för misstänkt penningtvätt – kontaktas av Finanspolisen med begäran om att utan dröjsmål lämna alla uppgifter som behövs för utredning om penningtvätt och finansiering av terrorism, bör advokaten först och främst överväga om de uppgifter som han eller hon har, kan anses omfattas av de undantag från uppgiftsskyldighet som stadgas för advokater i PTL, det s.k. process- respektive utredningsundantaget i 3 kap. 2 och 3 §§ PTL. Är detta fallet kan advokaten hänvisa till undantaget och behöver med stöd av PTL inte lämna några uppgifter. Advokaten bör i ett sådant fall varken bekräfta att en viss person är klient eller svara på frågor om uppdraget som sådant.

Kan uppgifterna inte anses omfattas av undantagsreglerna för uppgiftsskyldighet i PTL, är situationen för en advokat mer problematisk. För att undvika att bryta mot frågeförbuds- och tystnadspliktsreglerna eller uppgiftsskyldigheten, bör en advokat vid osäkerhet därför vända sig till domstol för att få frågan om han eller hon är skyldig att lämna den information som efterfrågas av Finanspolisen. Innan några upplysningar lämnas, bör alltså advokaten kunna begära rättens prövning

av uppgiftsskyldigheten. Om en rättslig prövning sker av advokatens uppgiftsskyldighet, bör advokaten även begära att misstankarna preciseras för att det ska kunna bedömas om frågeförbudet i 36 kap. 5 § fjärde stycket RB är tillämpligt.

Innan frågan om uppgiftsskyldigheten har avgjorts får advokaten, med hänvisning till PTL:s regel om absolut meddelandeförbud, inte informera klienten om Finanspolisens förfrågning. Enligt Advokatsamfundets etiska regler gäller att advokaten inte bör ha några hemligheter för klienten, men eftersom information till klienten i detta läge är straffsanktionerad i PTL, får advokaten anses vara förhindrad att informera klienten om Finanspolisens begäran om upplysningar.

Advokaten har, enbart på grund av Finanspolisens begäran om att lämna upplysningar normalt inte någon skyldighet att frånträda sitt uppdrag. Sådan frånträdandeskyldighet föreligger dock om advokaten i något senare skede finner sig tvingad att fullgöra sin uppgiftsplikt (se 3.4.2 i VRGA).

Ytterligare information om penningtvättslagstiftningen i ett advokatperspektiv kan erhållas i Advokatsamfundets Vägledning för advokater och advokatbyråer beträffande lagen om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism, som finns att tillgå på [www.advokatsamfundet.se](http://www.advokatsamfundet.se)

## **6. Advokats upplysningsplikt enligt utsökningsbalken**

### **6.1 Reglering**

Enligt 4 kap. 15 § UB är tredje man skyldig att uppge huruvida gäldenären har en fordran hos honom eller annat mellanhavande med honom, som kan vara av betydelse för bedömning i vad mån gäldenären har utmättningsbar egendom, samt att ange den närmare beskaffenheten av mellanhavandet.

Av 6.2.2 VRGA framgår bland annat att en advokat dock inte är skyldig att förete eller åberopa bevis eller lämna uppgift som talar till klientens nackdel, om det inte finns en laglig skyldighet för advokaten att göra detta.

## **6.2 Praxis**

Fråga om advokats upplysningsplikt till Kronofogdemyndigheten om klients förhållanden har prövats av DN (D-2004/1307). I beslutet konstateras att om en tjänsteman från Kronofogdemyndigheten ringer advokaten och frågar om advokaten förvaltar klientmedel för viss klient ska advokaten inte besvara frågan. Om Kronofogdemyndigheten skriftligen, med hänvisning till 4 kap. 15 § UB, begär upplysning är dock advokaten skyldig att svara. Advokaten har också att underrätta klienten om förfrågan.

## **7. Utredning i konkurrensärenden**

### **7.1 Reglering**

Utredning initierad av Konkurrensverket får enligt 5 kap. 11 § konkurrenslagen (2008:579) inte avse en skriftlig handling, vars innehåll kan antas vara sådant att en advokat inte får höras som vittne om innehållet och som innehas av advokaten eller av den till förmån för vilken tystnadsplikten gäller.

Om Konkurrensverket anser att en viss handling bör omfattas av en undersökning och den som åtgärden avser åberopar att handlingen är skyddad enligt tystnadsplikten ska handlingen omedelbart förseglas och skyndsamt överlämnas till Stockholms tingsrätt av Konkurrensverket.

Tingsrätten ska utan dröjsmål pröva om handlingen ska omfattas av Konkurrensverkets undersökning.

## **8. Handel med finansiella instrument**

### **8.1 Reglering**

Regler om tillsyn m.m. finns i 6 kap. i lagen (1991:980) om finansiella instrument. När det gäller upplysningsskyldighet framgår av 1 § att Finansinspektionen övervakar efterlevnaden av bestämmelserna i lagen.

Av 6 kap. 1 a § lagen om finansiella instrument framgår att för övervakningen av att bestämmelserna i ovan angiven lag, lagen (2000:1087) om

anmälningsskyldighet för vissa innehav av finansiella instrument, lagen (2005:377) om straff för marknadsmissbruk vid handel med finansiella instrument, prospektförordningen och lagen (2006:451) om offentliga uppköpserbjudanden på aktiemarknaden följs, får Finansinspektionen begära att

1. ett företag eller någon annan tillhandahåller uppgifter, handlingar eller annat,
2. den som förväntas kunna lämna upplysningar i saken inställer sig till förhör på tid och plats som inspektionen bestämmer.

Av andra stycket i samma bestämmelse framgår att första stycket inte gäller i den utsträckning uppgiftslämnandet skulle strida mot den i lag reglerade tystnadsplikten för advokater.

## **9. Rapporteringspliktiga gränsöverskridande skattearrangemang (DAC6-direktivet)**

### **9.1 Reglering**

Regeringen föreslår i [proposition 2019/20:74](#) att nya regler om rapporteringspliktiga gränsöverskridande skattearrangemang ska träda i kraft den 1 juli 2020. I Skatteutskottets [betänkande 2019/20:SkU14](#) anges dock att utskottet bedömer att det med anledning av händelseutvecklingen till följd av den pågående Coronapandemin i dagsläget inte finns möjlighet för riksdagen att bestämma vid vilken tidpunkt lagändringarna bör träda i kraft och tillämpas. Utskottet föreslår därför att riksdagen under dessa exceptionella omständigheter ska bemyndiga regeringen att bestämma vid vilka tidpunkter ändringarna ska träda i kraft och att meddela de övergångsbestämmelser som behövs. Riksdagen utfärdade tillämpliga lagar i enlighet med ovan den 4 juni 2020.<sup>4</sup>

I propositionen lämnas de förslag som krävs för att genomföra rådets [direktiv \(EU\) 2018/822 av den 25 maj 2018](#) om ändring av direktiv 2011/16/EU vad gäller obligatoriskt automatiskt utbyte av upplysningar i fråga om beskattning som rör rapporteringspliktiga gränsöverskridande arrangemang (det s.k. DAC 6-

---

<sup>4</sup> Se bl.a. [SFS 2020:434](#) och [SFS 2020:437](#); prop. 2019/20:74, bet. 2019/20:SkU14, rskr. 2019/20:292.

direktivet). Rapporteringsplikten omfattar enligt lagförslaget rapporteringspliktiga arrangemang som påbörjats efter den 24 juni 2018.

Direktivet innebär att det införs gemensamma EU-regler om uppgiftsskyldighet för s.k. rapporteringspliktiga arrangemang och automatiskt utbyte av upplysningar om dessa arrangemang mellan medlemsstaternas behöriga myndigheter och till Europeiska kommissionen. För att ett arrangemang ska vara rapporteringspliktigt krävs att arrangemanget är gränsöverskridande och att det uppvisar åtminstone ett av de s.k. kännetecknen som indikerar att det kan finnas en risk för skatteflykt. Uppgiftsskyldigheten riktar sig primärt till rådgivare som bl.a. utformar, marknadsför, tillhandahåller eller organiserar ett rapporteringspliktigt arrangemang. Även användare av rapporteringspliktiga arrangemang kan bli uppgiftsskyldiga i vissa fall. Syftet med direktivet är bl.a. att ge skattemyndigheterna tidig information om nya former av aggressiv skatteplanering och i vilken utsträckning de används. I propositionen lämnas även förslag på en ny särskild sanktion i form av en rapporteringsavgift som ska kunna tas ut om föreskrivna uppgifter om ett arrangemang inte har lämnats i rätt tid till Skatteverket.

#### *Primär uppgiftsskyldighet*

I DAC 6-direktivet regleras vilka som är skyldiga att lämna uppgifter om rapporteringspliktiga arrangemang. Av direktivet framgår att rådgivaren är skyldig att lämna uppgifter till behörig myndighet i den medlemsstat som denne har anknytning till. Regeringen föreslår därför att den som är en uppgiftsskyldig rådgivare ska ha den primära uppgiftsskyldigheten. Regeringen gör bedömningen att även rådgivare som är advokater ska omfattas av den primära uppgiftsskyldigheten.

#### *Användare ska under vissa förutsättningar lämna uppgifter*

Regeringen föreslår också att användaren (klienten) ska lämna uppgifter till Skatteverket om rapporteringspliktiga arrangemang, om det inte finns någon rådgivare, eller om samtliga rådgivare är förhindrade att lämna fullständiga



uppgifter om arrangemanget på grund av tystnadsplikten för advokater eller liknande bestämmelser i en annan medlemsstat.

#### *Flera uppgiftsskyldiga rådgivare eller användare*

Regeringen föreslår att en uppgiftsskyldig rådgivare inte behöver lämna uppgifter till Skatteverket om ett rapporteringspliktigt arrangemang om en annan rådgivare redan har lämnat föreskrivna uppgifter till Skatteverket eller lämnat motsvarande uppgifter till en behörig myndighet i någon annan medlemsstat. Om det inte finns någon användare som har kommit överens om tillhandahållandet av arrangemanget med en rådgivare, behöver enligt förslaget en användare inte lämna uppgifter, om en användare som har hand om genomförandet av arrangemanget har lämnat föreskrivna uppgifter på motsvarande sätt.

#### *Informationsskyldighet i vissa fall*

Regeringen föreslår att om en uppgiftsskyldig rådgivare är förhindrad att lämna uppgifter om ett rapporteringspliktigt arrangemang på grund av tystnadsplikten för advokater, ska rådgivaren snarast informera samtliga andra rådgivare avseende arrangemanget om rådgivares skyldighet att lämna uppgifter. Om det inte finns någon annan rådgivare som är skyldig att lämna uppgifterna om det rapporteringspliktiga arrangemanget eller om samtliga andra rådgivare är förhindrade att lämna uppgifterna på grund av tystnadsplikten för advokater eller motsvarande regler i någon annan medlemsstat, ska den uppgiftsskyldige rådgivaren i stället informera användaren av arrangemanget om användarens skyldighet att lämna uppgifter (33 b kap. 22 § skatteförfarandelagen).

## **9.2 Advokatens tystnadsplikt i förhållande till den stadgade rapporteringsplikten**

Advokater i Sverige har en särställning, jämfört med andra rådgivare, bl.a. eftersom de omfattas av en lagreglerad tystnadsplikt och även har en absolut lojalitetsplikt mot klienten. Advokatsamfundet avstyrkte bl.a. därför i sitt remissyttrande att uppgiftsskyldigheten enligt implementeringslagstiftningen ska

omfatta advokater.<sup>5</sup> Enligt samfundet åsidosätter förslaget grundläggande rättsstatliga principer om advokaters tystnadsplikt och andra i lag stadgade förpliktelser för advokaten gentemot sin klient. Advokatsamfundet ansåg därför att advokater helt och hållet måste undantas från uppgiftsskyldigheten.

I artikel 8ab.5 i DAC 6-direktivet anges att en medlemsstat får vidta nödvändiga åtgärder för att ge rådgivare rätten att avstå från att lämna uppgifter om ett rapporteringspliktigt gränsöverskridande arrangemang där uppgiftsskyldigheten skulle strida mot de yrkesmässiga privilegierna enligt medlemsstatens nationella lagstiftning. Enligt regeringens mening bör detta emellertid tolkas som att en rådgivare får ges möjligheten att i ett visst fall avstå från att lämna uppgifter, men bara när det strider mot de yrkesmässiga privilegierna att lämna uppgifterna. Om advokater helt skulle undantas från den primära uppgiftsskyldigheten, även i de fall då tystnadsplikten för advokater inte hindrar att uppgifter lämnas, t.ex. när klienten har lämnat samtycke till att uppgifterna lämnas, skulle det enligt regeringens mening inte överensstämma med vad som föreskrivs i direktivet.

Advokater träffas därmed av begreppet rådgivare och är därför som utgångspunkt primärt ansvariga för att lämna uppgifter om ett rapporteringspliktigt arrangemang.

Eftersom DAC 6 tillåter att advokater ges rätt att inte lämna uppgifter om det skulle strida mot tystnadsplikten för advokater och med hänsyn till det syfte som uppgifterna ska lämnas för, finns det enligt regeringens mening inte skäl att i detta sammanhang inskränka tystnadsplikten för advokater. Advokater eller advokatbyråer som är rådgivare avseende ett rapporteringspliktigt arrangemang är därför endast skyldiga att lämna uppgifter i den utsträckning de inte är förhindrade att lämna uppgifterna på grund av tystnadsplikten för advokater.

---

<sup>5</sup> Se [Advokatsamfundets remissyttrande den 24 april 2019 över betänkandet Rapporteringspliktiga arrangemang – ett nytt regelverk på skatteområdet \(SOU 2018:91\)](#). Se även [Advokatsamfundets remissyttrande den 9 april 2018 över promemorian Ytterligare ändringar vad gäller automatiskt utbyte av upplysningar om finansiella konton](#).

Enligt regeringen är det upp till den rådgivande advokaten eller advokatbyrån att i det enskilda fallet bedöma om det skulle strida mot tystnadsplikten att lämna uppgifter till Skatteverket.

En advokat ska enligt god advokatsed iaktta tystnadsplikt och diskretion avseende sin klients angelägenheter och inte, med mindre än laglig skyldighet föreligger, utan samtycke yppa något som omfattas av tystnadsplikten. En advokat är därför som huvudregel förhindrad att lämna ut namn på dennes eller byråns klienter. Advokaten är dessutom förhindrad att lämna ut uppgifter om vad advokatuppdragen avsett.

Mot denna bakgrund måste allt som anförtrotts advokaten i dennes egenskap av rådgivare enligt 33 b kap. 6 § skatteförfarandelagen anses ha skett inom ramen för advokatverksamheten och således omfattas av tystnadsplikten. En advokat får därför anses vara förhindrad enligt 33 b kap. 18 § skatteförfarandelagen att lämna uppgifter till Skatteverket enligt 16 § samma kapitel. Detta gäller dock inte om klienten samtyckt till att uppgifterna lämnas av advokaten. I ett sådant fall ligger skyldigheten att lämna uppgifterna kvar på advokaten eller advokatbyrån, i stället för att övergå på andra rådgivare eller klienten (användaren). Föreligger sådana förhållanden, är det därmed advokaten eller advokatbyrån som kan påföras rapporteringsavgift om föreskrivna uppgifter inte lämnas.

### **9.3 Slutsatser och rekommendationer**

Fråga har uppkommit i vilken omfattning en advokat enligt föreslagna lydelse i 33 b kap. 10, 13 och 16 §§ skatteförfarandelagen ([prop. 2019/20:74](#)) kan lämna uppgifter om ett rapporteringspliktigt arrangemang till Skatteverket. Enligt 18 § i samma kapitel i skatteförfarandelagen ska en rådgivare lämna uppgifter endast i den utsträckning denne inte är förhindrad att lämna uppgifterna på grund av tystnadsplikten för advokater. Av 33 b kap. 22 § skatteförfarandelagen följer vidare att om en uppgiftsskyldig rådgivare är förhindrad att lämna uppgifter om ett rapporteringspliktigt arrangemang på grund av tystnadsplikten för advokater, ska rådgivaren informera samtliga andra rådgivare avseende arrangemanget om rådgivares skyldighet att lämna uppgifter. Om det inte finns några andra rådgivare

som kan lämna uppgifterna om det rapporteringspliktiga arrangemanget, ska användaren av arrangemanget informeras om användarens skyldighet att lämna uppgifter.

Såsom framgått ovan, måste allt som anförtrotts advokaten i dennes egenskap av rådgivare enligt 33 b kap. 6 § skatteförfarandelagen normalt anses ha skett inom ramen för advokatverksamheten och således omfattas av tystnadsplikten. En advokat får därför anses förhindrad att enligt 33 b kap. 18 § skatteförfarandelagen lämna uppgifter till Skatteverket enligt 16 § samma kapitel, om inte klienten uttryckligen samtyckt till att uppgifterna lämnas av advokaten.

Eftersom en advokat därmed – i avsaknad av uttryckligt klientsamtycke – normalt är helt och hållet förhindrad att lämna aktuell information till Skatteverket, åligger det en advokat att i enlighet med 33 b kap. 22 § skatteförfarandelagen snarast informera samtliga andra rådgivare om rådgivares skyldighet att lämna uppgifter. Det kan i detta sammanhang dock konstateras att en advokat enligt lagstiftningen inte ålagts någon undersökningsplikt gällande vilka rådgivare som medverkar i ett rapporteringspliktigt arrangemang.

Advokatens tystnadsplikt gäller givetvis även i förhållande till andra rådgivare; advokater eller andra. Denna advokatens informationskyldighet gentemot andra rådgivare enligt 33 b kap. 22 § skatteförfarandelagen, kan därför ske endast med bibehållande av tystnadsplikten. Den begränsning i advokatens uppgiftslämning med hänvisning till advokatens tystnadsplikt som i förhållande till Skatteverket stadgas i 33 b kap. 18 §, måste därför anses gälla även i förhållande till andra rådgivare.

Informationsplikten gentemot andra rådgivare bör dock kunna fullgöras exempelvis genom att advokaten informerar om denna skyldighet på allmänt sätt, t.ex. genom att advokaten på sin webbplats, i e-post eller på liknande sätt anger att andra rådgivare kan vara skyldiga att rapportera arrangemang till Skatteverket.

Om det inte finns någon annan rådgivare som är skyldig att lämna uppgifterna om det rapporteringspliktiga arrangemanget eller om samtliga andra rådgivare är förhindrade att lämna uppgifterna på grund av tystnadsplikten för advokater, ska den uppgiftsskyldige rådgivaren informera användaren av arrangemanget (klienten) om dennes skyldighet att själv lämna dessa uppgifter. Även denna informationsplikt bör kunna fullgöras genom att advokaten informerar klienten om klientens skyldighet på allmänt sätt, t.ex. på advokatbyråns webbplats, i e-post eller i sina allmänna villkor.

En advokat kan självfallet vara sin klient behjälplig när klienten själv, såsom uppgiftslämnande användare, lämnar uppgifter i enlighet 33 b kap. 22 § sista stycket skatteförfarandelagen.

## **Checklista**

### **Rutiner vid oanmälda besök av polis eller åklagare**

#### **A. Receptionen**

- Var lugn och vänlig.
- Be polisen/åklagaren vänta medan du kontaktar MP, kontorsansvarig delägare eller annan lämplig person.
- Polisen/åklagaren får inte släppas in i advokatbyråns kontorslokaler innan någon av ovanstående personer från advokatbyrån anländer.
- Diskutera inte saken med polis/åklagare innan MP kommer.

#### **B. MP/Kontorsansvarig delägare**

- Advokatens verksamhet omfattas av tystnadsplikt.
- Under vissa i lag särskilt angivna omständigheter kan en skyldighet finnas att lämna upplysningar.
- Begär att få del av beslut om exempelvis beslag/husrannsakan.
- Kontrollera om den rättsliga grunden i beslutet är sådan att en laglig skyldighet att lämna upplysningar föreligger (jfr avsnitt 2 i Vägledningen avseende advokatens tystnadsplikt, cirk. nr 16/2020).
- Kontakta Advokatsamfundets generalsekreterare eller chefsjurist om tveksamheter eller frågor uppstår (tel. nr 08-459 03 00).
- Ta därefter ställning till om och i så fall hur polis/åklagare ska få tillgång till advokatbyråns lokaler/relevant dokumentation på bästa och minst ingripande sätt.
- Vilka uppgifter/dokument som kan lämnas ut framgår av avsnitt 2.4 i ovan nämnda cirkulär.